

Razgovor između Ilije Šoškića i Selmana Trtovca, vođen 22. jula 2009. godine povodom zajedničke izložbe pod naslovom Ruka umjetnika – Crna ruka / Ruka ubice u galeriji Arte u Beogradu.

Selman: Kada sam razmišljao o čemu da razgovaramo, ili šta bih ja mogao da kažem vezano za moju ruku, setio sam se tvog iskaza da su te ruke aksiomi. To je jedna strana priče, a drugo šta sam želeo da naš razgovor obavezno sadrži jeste proces mišljenja koji je predhodio tome - vreme, mesto, zašto, kako... to su stvari za koje ja mislim da su bitne zbog vremenskog povezivanja umetnosti dve generacije i istorijske osovine koju mi pokušavamo da uspostavimo ovim našim diskursom u ovoj izložbi i zajedničkim razmišljanjem o te dve ruke! Ti si rekao aksiomi, šta si mislio kada si to rekao?

Ilija: Kada sam radio na prvoj fazi, na koncipiranju rada onda sam morao da potražim nekoliko referentnih tačaka. Čak sam se obratio i nekim mitološkim tekstovima koji govore o ruci kao produženom duhu. U razgovoru sa Mariom Diakonom saznao sam da je on imao neka iskustva sa američkim Hopi Indijancima koji imaju jedan ritual sa rukom gde je ruka veza sa onostranim, metafizičkim. To me je navelo da ruku transformišem u ruku kandžu. Na prstima te ruke bili su vezane dugačke bagremove bodlje, a ruka je bila obojena u zeleno i izlazila je iz zida. To je proizašlo iz pritiska koji je postojao krajem 70-ih kada je ideologija avangarde prerastala u anahronizam. Pojavila se reciklaža slike, a ja sam na to odgovorio tom rukom kandžom koja je bila uzidana u zid i koja je bila usmerena na ostala tri zida. Taj iskaz je značio - stavljajte vi samo vaše slike, ali ćete naići na ruku kandžu jednog drugačijeg umetničkog mišljenja. Tako je došla prva varijanta te ruke kandže, kopija leve ruke!

Selman: Zašto leve?

Ilija: Levu sam uzeo zato što je kod mene leva ruka više vezana za art nego desna!

Selman: Znaš li da je Ruka ubice – Crna ruka takođe leva ruka?!

Ilija: Vidiš, to je sada ispalo kao slučajno ali... Desna ruka je ruka praktičara, razumeš, a leva nije, ona ima jednu metafizičku dimenziju. Bar moja, ja se ne snalazim sa levom rukom, ja ne znam da uradim ništa praktično sa njom jer nemam sposobnosti u levoj ruci. Ja nju čuvam! Rukuješ se desnom rukom, sve radiš desnom rukom, a ova druga je za umetnost. Posle toga je došla druga verzija tog rada, dve godine kasnije, 1982. u Salonu Muzeja savremene umetnosti, ovde u Beogradu, kada sam radio jedan performans u kome sam prezentovao tri ruke. Dve plus jedna! Tu je bila kopija ove leve ruke.

Selman: Kada si izložio tu prvu ruku?

Ilija: To je bilo osamdesete! Tačno osamdesete! U Rimu u galeriji Mario Diakono u vreme kada se rimska scena lomila! Mario Diakono, osim toga što je galerista, on je i teoretičar, profesor na univerzitetima u Čikagu i Njujorku. Intelektualac par excellence! A, ruka ima potrebu da se pojavljuje i dalje u nekim okolnostima! Kontekst je neka muka, ruka je rođena u nekoj mucu, razumeš. Taj period je za mene bio velika muka. Ja sam to doživljavao tragično! Zato sam i reagovao na taj način. Bilo je stvarno dramatično videti ruku, zelenu kao žaba da izlazi iz zida sa tim dugačkim bodljama! Nokti su bili ofarbani u crno, a bodlje su bile vezane selo- tejpom. Ta

ruka je stvarala veliku tenziju unutar galerije. Ko je god ušao imao je osećaj... Prenosila je muku na druge!

Selman: Na ovom mestu bih se nadovezao. Kada je nastajala ideja o mojoj ruci nisam ni znao da tvoja ruka postoji, ali i da sam znao bilo bi isto! Isto bi se desilo. Moja ruka je nastala 1996. godine i ona je, takođe, posledica razmišljanja o vremenu i o tome kako sam ja doživljavao vreme devedesetih i ne samo ja, nego i svi ljudi na ovom prostoru. To se ispostavilo kao najcrnije, najdramatičnije, naj- gore vreme dvadesetog veka kod nas. Mnogo dugo je sve to trajalo, bila je serija raznih ratova i nisi mogao videti kraja svemu tome. Drugi svetski rat je trajao četiri godine i završio se, a ovo je bila priča bez kraja i još nije kraj svemu tome.

Ilija: Još nije kraj!

Selman: Ruka ubice, odnosno Crna ruka je nastala u kontekstu jedne izložbe sa temom etničkih korena naše vizuelne kulture ili naše kulture uopšte. Razmišljajući na tu temu, prvo intuitivno, a posle i sasvim jasno, shvatio sam da je istorijski i politički aspekt nasilja element koji mnogo određuje našu kulturu i naš način mišljenja na ovim prostorima, bez obzira o kom narodu govorili. Tada sam mojim prijateljima umetnicima koji su učestvovali na toj izložbi i Rinkeu rekao da želim da napravim tu ruku! Dakle, da nađem ubicu i da uzmem otisak njegove ruke, te da će to biti moj rad! Dobio sam zvanično pismo podrške sa kojim sam otišao u dizeldorfski zatvor moleći da mi dozvole da uzmem otisak ruke nekog ubice. Nije mi bio bitan identitet. Oni su me, naravno, glatko odbili zbog raznoraznih proceduralnih i zakonskih ograničenja. Nakon toga se ukazala mogućnost da dobijem otisak ruke jedne žene iz venecijanskog zatvora. Tamo je radio jedan moj prijatelj umetnik koji je držao kurs keramike. Zatvorenice su dolazile na njegove kurseve, to im je, na neki način, bila i zatvorska terapija. Jedna od njih je, na osnovu onoga što mi je ispričao taj moj prijatelj, bila jako inteligentna i senzibilna i razumela je na pravi način potrebu da se izlije ta ruka. Dozvolila je da se uzme otisak njene ruke, međutim meni je bila potrebna muška ruka! Uvek sam mislio da ženska ruka daje život, a muška ga uzima! Onda sam dalje tražio i našao sam jednog čoveka ovde, u Beogradu, slučajno. Moglo je to da bude bilo gde, ali, eto, bilo je u Beogradu!

Ilija: Taj put od ideje do realizacije je vrlo zanimljiv. Ta priča, apsolutno mora biti kazana. Sama ruka jedanput izlivena, realizovana, ona je konkluzija! Zaključak te dramaturgije! dizeldorfski zatvor moleći da mi dozvole da uzmem otisak ruke nekog ubice. Nije mi bio bitan identitet. Oni su me, naravno, glatko odbili zbog raznoraznih proceduralnih i zakonskih ograničenja. Nakon toga se ukazala mogućnost da dobijem otisak ruke jedne žene iz venecijanskog zatvora. Tamo je radio jedan moj prijatelj umetnik koji je držao kurs keramike. Zatvorenice su dolazile na njegove kurseve, to im je, na neki način, bila i zatvorska terapija. Jedna od njih je, na osnovu onoga što mi je ispričao taj moj prijatelj, bila jako inteligentna i senzibilna i razumela je na pravi način potrebu da se izlije ta ruka. Dozvolila je da se uzme otisak njene ruke, međutim meni je bila potrebna muška ruka! Uvek sam mislio da ženska ruka daje život, a muška ga uzima! Onda sam dalje tražio i našao sam jednog čoveka ovde, u Beogradu, slučajno. Moglo je to da bude bilo gde, ali, eto, bilo je u Beogradu!

Ilija: Taj put od ideje do realizacije je vrlo zanimljiv. Ta priča, apsolutno mora biti kazana. Sama ruka jedanput izlivena, realizovana, ona je konkluzija! Zaključak te dramaturgije! između moje i

tvoje ruke, između moje i tvoje generacije je ono ključno što bi mi sada trebalo da raspravimo!?

Ilija: Pa, da! Te dve ruke jesu nastale u dva vremena kao aksiomi! Moj aksiom, on se vezuje za prelaz između sedamdesetih i osamdesetih godina kada se prelamala scena i kada su postojale dve paralelne situacije! Postojao je terorizam, označen u pojmu olovne godine, i u umetnosti je imao materijalizaciju u konceptualnoj umetnosti i u avangardi tadašnjoj! Takozvana druga avangarda! Ja sam tada imao drugačije mišljenje u smislu reagovanja jezikom arta! Tako mi je došla ta ideja, taj jedan aksiom koji je lansiran u tom momentu. Ovo kod tebe je drugo vreme, ali isto ti imaš rat, imaš drugo vreme olovnih godina, sve to je povezano, je li?! Konačno sve to što se desilo, raspad Jugoslavije, itd., sve se to osećalo ranije. To smo mi umetnici, pošto mi imamo tu sposobnost da anticipiramo budućnost, već mnogo ranije osećali. Onda reaguješ, a drugi se čude šta ti to radiš! Posle im dođe! Kasnije tek!

Selman: Reci mi, molim te, ja imam svoje tumačenje, ali reci mi ti zašto si pristao da izložimo te naše radove zajedno? Šta te je vodilo?

Ilija: Zašto sam pristao i to drage volje? Zato što verujem u kontinuitet umetnosti i zato što pripadamo generacijama koje pokrivaju četrdeset godina. Posle moje generacije bila je pauza dok se nije pojavila tvoja generacija i tu se nadovezuje naša pozicija. Osamdesete su predstavljale neku drugu poziciju! Sa tvojom generacijom koja je bila u Dizeldorfu se nastavlja stvar! Zato sam se ja 1994. godine i pojavio u Dizeldorfu. Tamo smo se i prvi put sreli na Akademiji u Dizeldorfu! Video sam te velike muke vaše generacije. Video sam da postoji sukcesivnost. Sada treba tražiti određena mesta gde se nalaze određeni ljudi koji misle na određen način. Nije to više onaj masovni pokret što je bila karakteristika moje generacije! Sve to sam video kao jako važno! Da se to desilo i da imamo dva rada koji su u kontinuitetu! Od moje ruke do tvoje je prošlo nekih dvadesetak godina, teških godina.

Sada je to jako važno kada smo prošli dve hiljadite i kada je sve jasno, odnosno nije baš sve, ali je jasno mnogo toga. Jasne su metode, jasni su anahronizmi, šta je to reciklaža... Mi nismo anahronisti, mi smo u kontinuitetu!

Selman: To je suština! Zato nam je potreban taj naš dijalog!

Ilija: Ako se vraćaš nazad, to znači smrt!

Selman: Želeo sam da ti pričam zašto je meni bitno da izložimo zajedno i baš ta dva rada! Moram da počnem od šireg da bih došao na ono što želim da kažem. Mislím da je generacija ljudi koji su devedestih godina bili mladi umetnici, moja generacija, dakle, koja je tada počela da stvara svoju umetničku poziciju, da stvara jedan generacijski duh, istorijski oštećena. Ne želim na ovom mestu da pričam žalopojke, ali je istina da smo oštećeni! Neki nas zovu izgubljena generacija. Ja na to ne pristajem, ni kao čovek, ni kao umetnik. Ne pristajem na taj fatalizam niti da je to završena stvar, nego mislim da mi moramo da učinimo ono najbolje što je u našoj moći i da pokušamo da rehabilitujemo ili da revitalizujemo tu našu generaciju i tu našu umetničku poziciju, naše mišljenje u vremenskom toku! To je ono što je meni kao umetniku, između ostalog, jako bitno. Mnogi su ljudi otišli tada, iz naše bivše Jugoslavije, iz Srbije, iz Beograda. Nekoliko destina hiljada ljudi otišlo je u Kanadu, u Ameriku, u zapadnoevropske zemlje... To je bilo opšte mesto, jedna tragedija! Neki su se vratili, neki nisu. Imam utisak da većina nije! To je velika posledica tog tragičnog i dramatičnog vremena. Umetnost koja je nastala devedesetih

nije, po mom mišljenju, pravilno iščitana, već je istorija tog vremena, nekako, improvizana. Mi, pripadnici te generacije, moramo da se suočimo sa tim koji je kontinuitet u tom vremenu bio. Ko smo mi? Odakle naša umetnost proizilazi? Odakle naš umetnički jezik, naš senzibilitet, naš motiv i povod da pravimo umetnički rad? Kad sam ja kao pojedinac razmišljao o tome ustanovio sam da smo mi, a i ja konkretno, učili, ugledali se na tvoju generaciju! Rinke je tvoja generacija, Kunelis takođe, Rihter takođe i još mnogi drugi koji su predavali na Akademiji u Dizeldorfu... To su ljudi, dakle, koji su krajem šezdesetih i sedamdesetih godina bili u naponu svoje umetničke snage. Dakle imamo tu vezu u smislu kontinuiteta, mi smo učili od vas! Mi imamo i pre svega nešto naše svojstveno, otišli smo dalje, imamo svoj deo duha vezan za naše vreme! To je dodatna stvar! Da bi se uspostavio taj kontinuitet, moj doprinos tome jeste u tome što sam te pitao da promovišemo ti tvoj, a ja moj rad u istom kontekstu i da se, sam po sebi, uspostavi taj vizuelni kontinuitet u smislu jezika. Mi, dakle, promovišemo naš rad primarno! Naš rad treba da govori kakva veza postoji! Konkretno u umetničkom jeziku, u tom duhovnom odnosu i u smislu umetničkog mišljenja. Elemente te poslednje utopije koja je bila vezana za tvoju generaciju, povoljne globalne okolnosti koje su postojale, ideje koje ste vi kao generacija imali, mi sada tražimo! Mi tražimo viziju jedne moguće utopije koja bi dala smisao našem umetničkom stvaranju. Ono za čim mi prvo posežemo jesu elementi nekog vremena koje je prošlo. Ne možeš da praviš umetnost danas, a da nemaš svest o onom što je bilo pre tebe. Po prirodi stvari mi prvo prepoznamo ono što je nama blisko, elemente umetničkog mišljenja generacije kojoj i ti pripadaš! To je veza između naše dve ruke iz mog ugla gledanja! Da rezimiram - najpre, vremena u kome su nastale tvoja i moja ruka su različita, ali imaju mnogo sličnosti, drugo vizija o revitalizaciji umetničkog mišljenja jedne čitave generacije i uspostavljanje njenog umetničkog smisla i kontinuiteta, treće umetnički jezik i način artikulacije. U pitanju su dve, konkretne dve ruke, to je ono kako ja vidim tu našu vezu!

Ilija: Da, da! Mi smo prije spominjali aksiom, znači znak. Može tačno da se dovede u vezu sa matematičkim aksiomom. To su dva aksioma koji reprezentuju dva vremena. Između toga smo imali najmanje deset godina praznine, to su osamdesete godine! Za mene je to bila praznina, vi još niste bili stigli. Tvoja generacija dolazi tek devedesetih godina. Imao si sreću da si preskočio taj period anahronizma! Akutnog i agresivnog anahronizma! Ja sam sa tim vremenom morao da se sukobim. Mi smo se tek 1994. godine sreli, kako smo već pomenuli, u Dizeldorfu. Ja sam tada tamo došao jednim krivudavim putem kroz Jugoslaviju. Zatekao me rat, bio sam kao zarobljen embargom u ratnoj zoni! Sticajem raznih okolnosti došao je poziv iz Dizeldorfa, ne znam više ni kako, nekako je stigao, i ja sam ne znam kako, ali sam stigao tamo.

Selman: Zanimljivo je da se ta izložba na koju si ti stigao zvala Mi volimo i umetnost drugih!

Ilija: Da! Sada su to zanimljive stvari koje su se dogodile. Mi znamo da umetnost ima magiju. Ovo je i malo više, skoro da se može smatrati nekim parasnagama. Može se reći da ta naša dva znaka reprezentuju jednu snagu koja proizilazi iz turbulencija tog vremena. Sa umetnošću nema šale, ne možeš biti nepošten! Moraš biti pošten! Tu su u igri energije koje su planetarne! Ja sam tada u Dizeldorf došao kao kući. Svi ti umetnici od Bojsa, pa do Rinkea, oni su dolazili u Rim, u galeriju u kojoj sam i ja radio! Imali smo neprestane komunikacije! I Rinke i ja smo bili motociklisti, radili smo iste stvari... Našli smo se tada na tom mestu kao ljudi koji su preživeli brodolom. Tu sam se ja sreo sa vašom generacijom. To je dramaturgija te čitave stvari, dramaturgija ta dva rada! Interesantno je da ti radovi kao forma imaju magiju, odnosno aru rada kome se kroz vreme menja i čitanje. Čitanje, razumevanje se menja od vremena do vremena, tako i kod ova dva naša rada. Njima se pojačava ta aura! Eto, to bi bilo otprilike kako

ja vidim smisao ta dva rada u ovom momentu, kada se priprema izložba, u Beogradu, u jednoj privatnoj galeriji. Ti radovi izlaze još jednom u javnost!

Selman: Da, ali u jednom novom odnosu!

Ilija: Imam utisak da je aura sada još jača, da su motivi, razlozi jači. Kao da ovo vreme, naprosto, ima još veću potrebu za takvim znakovima nego prethodna vremena. To mi je jedan osećaj! I ne samo osećaj, već vidim da oko ta dva rada, koji su srodni, postoje određena uzbuđenja. Mi smo, sa druge strane, dosta mirni jer smo u logici iz koje proizilazi kredibilitet. Možda za one koji gledaju sa strane, koji su poluverzirani, koji imaju neka znanja o istoriji savremene umetnosti, ali ne dovoljna, ne duboka, može da se desi da te radove ne dožive dobro jer neće razumeti stvar.

Selman: Zato je ovaj naš razgovor jako bitan! Još jedna stvar je bitna da ostane zabeležena za pamćenje, a to je da nije slučajno da si ti na ovoj izložbi kao simbol tvoje generacije, a ja moje generacije. Mi u ovom slučaju nekako nismo samo umetnici pojedinci nego simbolišemo i generacijske veze!

Ilija: Dabome, zato što smo mi napravili ove radove i zato ih spominjemo jer su oni aksiom, koncentrisani znakovi koji jako reprezentuju nešto! I drugi to osećaju, ali su ova dva rada sad izbila, zato što je momenat takav, zato što postoji potreba za jakim rukopisom! Postoji potreba, ali ja ne kažem da se išta dešava. Ne dešava se ništa. Postoji strah, ironija, cinizam itd. Kad god postoji cinizam kao dominantna situacija postoji i potreba da se iz toga izađe. Postoji potreba za jakim stvarima. Kad god ne postoje jake forme pojave se morbidne forme koje ne znače ništa sem pukog preživljavanja.

Selman: Još želim da dodam zašto nije slučajno da smo mi sada zajedno na ovoj izložbi i kako je do toga došlo. Postoji predistorija. Ti si rekao da si u Dizeldorf došao jednim krivudavim putem, te devedesetčetvrte i to kako sam već rekao na izložbu Mi volimo i i umetnost drugih. Ja sam tada bio izabrao Kunelisa, tvog savremenika. On je napravio jedan rad, specijalno za tu priliku, ali ne želim na ovom mestu još jedanput da govorim o tome, nego je bitno radi rekapitulacije reći da je to bio tvoj i moj prvi susret. Viđali smo se nekoliko puta u međuvremenu, ali drugi konkretni susret je bio tvoje učestvovanje na izložbi Omnibus kada si pisao i jedan kratak tekst pod naslovom Garbage can, jedan jako značajan tekst, koji je bio u katalogu, a bio je vezan za nekoliko umetnika iz te dizeldorfske škole. Mi smo tebe tada, svi zajedno, izabrali da budeš na toj izložbi, što je značilo da smo želeli da definišemo našu jasnu poziciju u smislu kontinuiteta. Treća veza je majstorska radionica na festivalu "Raskršće" u Valjevu na kojoj smo obojica učestvovali, ti si vodio tu radionicu, ja sam ti, između ostalih, pomagao u tome. I sada, evo nas, četvrti put u galeriji Arte!

Ilija: Mi odavno, ne znam više od kada mi pričamo o tome kako bi te ruke trebalo izložiti. To nije od juče, mislim!

Selman: To je mnogo davno bilo, pokušavam da se setim. Mislim da smo to prvi put pomenuli kada sam ja bio 1999. godine kod tebe u Rimu. Ja sam ti tada pričao o mom radu i pomenio ti Crnu ruku, a ti si mi rekao kako i ti imaš jednu ruku koju si napravio osamdesete godine. Da li se sećaš toga?

Ilija: Da!

Selman: Onda je neko od nas rekao, ne znam više ko da bi te ruke trebalo da izložimo u jednom kontekstu, na jednoj izložbi zajedno. To je bila prva ideja!

Ilija: Deset godina se o tome razmišljalo! Nije to malo!

Selman: To je bilo za vreme bombardovanja! Baš za vreme bombardovanja!

Ilija: E, pa da! To je jedan poseban momenat kada se događa teško nasilje. Jedna civilizacijska kriza. Totalna, do kraja! E, onda je ruka ubice stajala perfektno! A i moja ruka kandža takođe! Trebalo je deset godina da se ta ideja realizuje. Zašto? Zato što nismo imali sa kim to da napravimo. Da bi se napravila jedna izložba mora da postoji jedna galerija, jedan prostor, jedan čovek koji to vodi i koji razume i tim ljudi koji tu radi. Nije bilo tih predispozicija jer bismo mi to već napravili.

Selman: Postoji takođe i volja, a čim to postoji to će se i desiti, da ta izložba ne bude samo u galeriji Arte već da ta izložba bude na raznim mestima, da ona krene da putuje, da ona bude svima vidljiva! Od Slovenije do Makedonije i dalje da izađe u evropski prostor. U tom slučaju bi taj naš umetnički iskaz dobio pravi intenzitet! Ja mislim da će to morati da se desi i da će izložba morati da putuje.

Ilija: To bi bio dobar znak. Ako bi joj se otvorio put, to bi značilo da ima nade, jer ta dva znaka smislu kontinuiteta. Treća veza je majstorska radionica na festivalu "Raskršće" u Valjevu na kojoj smo obojica učestvovali, ti si vodio tu radionicu, ja sam ti, između ostalih, pomagao u tome. I sada, evo nas, četvrti put u galeriji Arte!

Ilija: Mi odavno, ne znam više od kada mi pričamo o tome kako bi te ruke trebalo izložiti. To nije od juče, mislim!

Selman: To je mnogo davno bilo, pokušavam da se setim. Mislim da smo to prvi put pomenuli kada sam ja bio 1999. godine kod tebe u Rimu. Ja sam ti tada pričao o mom radu i pomenuo ti Crnu ruku, a ti si mi rekao kako i ti imaš jednu ruku koju si napravio osamdesete godine. Da li se sećaš toga?

Ilija: Da!

Selman: Onda je neko od nas rekao, ne znam više ko da bi te ruke trebalo da izložimo u jednom kontekstu, na jednoj izložbi zajedno. To je bila prva ideja!

Ilija: Deset godina se o tome razmišljalo! Nije to malo!

Selman: To je bilo za vreme bombardovanja! Baš za vreme bombardovanja!

Ilija: E, pa da! To je jedan poseban momenat kada se događa teško nasilje. Jedna civilizacijska kriza. Totalna, do kraja! E, onda je ruka ubice stajala perfektno! A i moja ruka kandža takođe! Trebalo je deset godina da se ta ideja realizuje. Zašto? Zato što nismo imali sa kim to da napravimo. Da bi se napravila jedna izložba mora da postoji jedna galerija, jedan prostor, jedan

čovjek koji to vodi i koji razume i tim ljudi koji tu radi. Nije bilo tih predispozicija jer bismo mi to već napravili.

Selman: Postoji takođe i volja, a čim to postoji to će se i desiti, da ta izložba ne bude samo u galeriji Arte već da ta izložba bude na raznim mestima, da ona krene da putuje, da ona bude svima vidljiva! Od Slovenije do Makedonije i dalje da izađe u evropski prostor. U tom slučaju bi taj naš umetnički iskaz dobio pravi intenzitet! Ja mislim da će to morati da se desi i da će izložba morati da putuje.

Ilija: To bi bio dobar znak. Ako bi joj se otvorio put, to bi značilo da ima nade, jer ta dva znaka koji na kraju čine jedan aksiom pošto se pojavljuju u paru! To bi značilo da je taj aksiom čitan kako treba. To, takođe znači da taj aksiom reprezentuje nešto i da se to potvrđuje! Umetnost može nešto što ne može obična ljudska aktivnost. Ja se naprosto nadam da to može da bude podstrek da se pokrenu još mlađe generacije. Na primer, umetnici ove generacije sa kojima smo držali ovu radionicu u Valjevu! Izgleda da jeste tako, barem sam ja imao takav utisak! Video sam, na primer, da oni mene ne odbacuju kao staru generaciju, kao nešto što nema dodira sa realnošću, naprotiv oni su se vezali, slušali očima i ušima. Vodio se dijalog! Bila je maksimalna komunikacija! Ja govorim uvek ono što mislim i njima sam govorio ono što mislim bez ikakvih modifikacija, kalkulacija ili pedagoških korekcija. Govorio sam neposredno, eksplicitno, jasno... Odgovor je bio odličan! Nadam se da će ova dva naša rada imati prijem kod te generacije jer je to buduća beogradska scena. Nadam se da će im to nešto značiti, da će im ostati. Dobro bi bilo da ta mlada generacija razmišlja, da napregne mozak i da traži snažnu formu i jak izraz! Da izađu iz akademizma, da izađu iz konvencija, iz svega toga. Tako jedino mogu da budu nova scena i da se prepoznaju kao nova generacija.

Selman: Time bismo mogli da završimo ovaj razgovor. Mislim da smo sve bitne stvari pomenuli i da je ovaj dodatak korak dalje. Ideja da te nove generacije uspostave dalji kontinuitet. Uostalom to što nas dvojica radimo, to i služi tome. Želimo da se uspostavi logična osovina. Ti si rekao jednom jednu misao koju duboko razumem i sa kojom se potpuno slažem, da mi pravimo jedan logos iz kog proizilazi kredibilitet!

Ilija: To je logično, ako se nekud ide! Ako ostane ovakva situacija kakva jeste onda se nikuda ne ide, onda se ne dešava ništa. To je, onda, katastrofa! Ne bi bilo vizije, niti horizonta. Sada ćemo da vidimo šta će se desiti. Očekujem jednu pozitivnu tenziju, da ta izložba izazove jedno stanje koje nije svakodnevno. Kao neki udarac od koga postaneš drugačiji!